

Кривонос Д. А.
аспірант кафедри фінансів
Державного торговельно-економічного університету
м. Київ, Україна

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-333-3-15>

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Комплекс питань щодо інструментарію і композиції податкової політики в контексті регулювання економічного розвитку є одночасно важливим елементом мейнстриму сучасної фінансової науки і сферою підвищеної уваги національних урядів. За допомогою таких інструментів як ставка податків, структура оподаткування, податкового адміністрування держава здійснює вплив на обсяг та динаміку інвестицій, споживання, зайнятості тощо. Гармонійне поєднання фіскального інструментарію разом з ефективним використанням коштів платників податків формують необхідні передумови для стійкого економічного зростання та довгострокової бюджетної стійкості та збалансованості. Тому актуальність вказаної проблематики є незаперечною. Ґрунтовні уявлення щодо регуляторної ролі податкової політики сформовані у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема Арестіса Ф. [3], Бланшара О. [4], Каневої Т. [1; 5], Чугунова І. [1], Швабія К. [2] та інших. Метою даної роботи є систематизація і поглиблення уявлень щодо податкової політики як інструменту регулювання національної економіки.

Податкова політика – це специфічна діяльність уряду щодо детермінації, нормативного регламентування й організації справляння податкових платежів до централізованих фондів фінресурсів. Формуючи податкову політику, держава збільшує чи скорочує обсяги податкових надходжень, модифікує форми оподаткування й податкові ставки, тарифи, звільняючи від оподаткування окремі галузі виробництва, території, групи населення тощо, поживляє / стримує економічну активність, створює максимально сприятливу кон'юнктуру ринку, умови розвитку пріоритетних галузей, забезпечує збалансованість соцполітики. Використання урядом податкових пільг дозволяє оптимізувати пропорції виробництва і розвиток продуктивних сил.

Композиція та організація оподаткування впливають на множинні процеси суспільного відтворення, визначають темпи нагромадження капіталу, технічного оновлення виробничого потенціалу тощо. Базовими завданнями податкової політики є: 1) забезпечення ефективного формування бюджетних доходів, достатніх для фінансування органів публічного управління й місцевого самоврядування для виконання тими функціональних повноважень; 2) сприяння стійкому розвитку пріоритетних галузей, видів діяльності, партикулярних територій, організаційно-правових форм бізнесу тощо; 3) дотримання принципів справедливості та раціональності при оподаткуванні доходів юридичних і фізичних осіб.

Формування та реалізація податкової політики відбувається комплексно у межах відповідної компетенції на національному, регіональному і місцевому рівнях. Щодо двох останніх, регулювання здійснюється стосовно податків, законодавчо закріплених за відповідними суб'єктами держави чи в межах ставок, детермінованих за доходними джерелами. Податкову політику слід розглядати в якості процесу формування доходів завдяки постійним податковим й тимчасово залученим джерелам, зокрема держпозикам для покриття видатків у формі відстрочених податків, зборів та обов'язкових платежів. Дизайн оптимальної фіскальної системи залежить від вирішення питання, який із доступних засобів (податки чи позики) краще забезпечує стійкий розвиток, оптимальний розподіл / перерозподіл наявних лімітованих ресурсів між публічним і приватним секторами. Позики, окремо або комплексно, за аналогією із виплатами податкового характеру, діють на соціоекономічний стан країни, громадське багатство, індивідуальний добробут громадян. У зв'язку з цим чітко розмежовуються категорії «податкових» та «залучених фінансів». Податкова політика поєднує активності уряду щодо детермінації видів податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів, а також їх платників, об'єктів, ставок, пільг, строків, механізму стягнення та зарахування до бюджету чи державних цільових фондів.

При формуванні доходів держбюджету за рахунок податкових надходжень слід забезпечити стабільну, виважену й прогнозовану податкову політику, що буде сприяти врівноваженню інтересів економічно активних суб'єктів та індивідів, що потребують соцзахисту. Необхідним є гарантування й гармонійне узгодження фіскальних інтересів уряду шляхом збереження цільового рівня економічної

ефективності платників податків, недопущення соціального розриву і економічного розшарування суспільства. З огляду на це доцільним видається імплементація при формуванні податкової політики принципів:

- фінансової достатності – детермінації податків і зборів, враховуючи стратегічну ціль збалансованості витрат та надходжень бюджету;

- економічної ефективності – своєчасного та достатньо повного надходження податків (коли їх обсяги гарантують розширене відтворення), досяжності цілей податкової політики, гарантування умов для підвищення якості суспільного продукту, рівня його конкурентоспроможності;

- соціальної справедливості – врахування реальної платоспроможності платників податків та зборів;

- стабільності – незмінності нормативно-правового регламентування та процедур адміністрування податків і зборів протягом партикулярного періоду;

- адаптивності – врахування стадій макроекономічного циклу та пріоритетів соціоекономічної стратегії розвитку;

- нейтральності щодо змін рівня конкурентоспроможності платників.

Від якості обґрунтування планів та прогнозів податкових надходжень залежить фінансова ефективність політики формування доходів бюджету, а це транзитивно впливає на композиційну структуру і обсяги видатків, дефіциту і траєкторію соціоекономічного розвитку країни загалом. Наукове передбачення основних параметрів доходної частини бюджету слід розглядати в якості уніфікованого адаптивного процесу регулярного коригування рішень, змін партикулярних індикаторів податкових та неподаткових надходжень, перегляду заходів їх досягнення на основі перманентного контролю й моніторингу.

Інструменти податкової політики за ознакою дії на економічне зростання поділяються на податки, що: а) знижують схильність економічних агентів до інвестування у людський чи фізичний капітал; б) не мають деструктивного чи обмежувального впливу на рішення економічних агентів щодо формування заощаджень та подальшого інвестування. До першої групи належать податки на доходи, прибуток та капітал, до другої – податки на споживання та рентна плата.

Базовими інструментами впливу податкової політики на сукупний попит є структура і рівень оподаткування (індикатор податкового навантаження). Останній є результатом суспільного компромісу, встановленого з урахуванням обраної моделі соціоекономічного розвитку країни, яка детермінує масштаб перерозподілу ВВП через систему публічних фінансів та роль держави у наданні суспільних послуг. Податкове навантаження на макrorівні є співвідношенням податкових надходжень до ВВП і прямо залежить від розміру ставок податків та обсягів надання податкових пільг. Ефективність рівня такого навантаження оцінюється за допомогою співставлення ефективної ставки для партикулярного податку із номінальним значенням або на основі середньої імпліцитної ставки.

Податкова політика може та має виступати інструментом підтримки економічного розвитку. Її пріоритетними заходами в контексті оптимізації податкового навантаження для формування найкращих умов провадження господарської діяльності є не безпосереднє зниження ставок, а організація інституційних змін системи взаємодії фіскальних інституцій та платників податків, удосконалення фіскального планування і прогнозування, поліпшення механізму адміністрування, розширення електронних сервісів, удосконалення інституційних механізмів державного податкового ризик-менеджменту.

Література:

1. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
2. Швабій К. Пріоритети податкової політики держави в Україні. *Світ фінансів*. 2021. № 1 (66). С. 149–162.
3. Arestis P. Macro-Economic and Financial Policies for Sustainability and Resilience. *Economic Policies for Sustainability and Resilience*. 2022. P. 1–44.
4. Blanchard O., Leandro A. & Zettelmeyer J. (2021) Redesigning EU fiscal rules: From rules to standards. *Economic Policy*, no. 36(106), pp. 195–236.
5. Pasichnyi M., Kaneva T., Ruban M., Nepytyaliuk A. The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. № 16(3). P. 29–39.